

Avguštin Lah

Realnost in vizija v ekumenski misli Stanka Janežiča

Povzetek: Ekumenski dialog, ki je v Katoliški cerkvi dobil legitimnost in zagon na 2. vatikanskem koncilu, je zaživel tudi med Slovenci. S svojim teoretično-strokovnim, praktično-pastoralnim in religiozno-duhovnim ustvarjanjem in delom na področju ekumenizma v slovenskem prostoru izstopa Stanko Janežič. Janežičevo ekumensko delo in misel po eni strani zaznamuje realizem, grajen na sprejemanju stvarne needinosti, ki se kaže v pestri različnosti krščanskih Cerkva, teologij, praks in duhovnih drž, po drugi strani pa njegov neuklonljivi vizionarski optimizem, da je možno misliti, graditi in živeti krščansko paradigmo ene (edine) Kristusove Cerkve kot »edinost v različnosti«. Janežičev vizionarski optimizem ima korenine v njegovi optimistični, pesniški, k lepoti stvarstva usmerjeni naravi in dialoški osebnosti, v veri, da je vsak človek, odrešen v velikonočni skrivnosti, dober, da je bogastvo ene in edine Cerkve le v njeni pestrosti (raznolikosti) ter da je izvor, vir in model edinosti Cerkve troedini Bog kot občestvo ljubezni. Ljubezen ustvarja edinost, ne da bi odpravljala različnosti.

Ključne besede: Stanko Janežič ekumenist, ekumenski dialog, edinost Cerkve, različnost v edinosti, ljubezen vez edinosti

Summary: *Reality and Vision in the Ecumenical Thought of Stanko Janežič*

Ecumenical dialogue, which gained its legitimacy and momentum in the Catholic Church at the 2nd Vatican Council, also enjoyed a revival among Slovenians. Stanko Janežič particularly stands out with his theoretical and professional, practical-pastoral, and religious-spiritual creation and work in the field of ecumenism in the Slovenian territory. His ecumenical work and thought, on the one hand, characterises realism, built on the adoption of realistic non-unity, which is reflected in the rich diversity of Christian Churches, theologies, practices, and spiritual attitudes, and on the other hand, his unbending visionary optimism, that it is possible to think, build, and live the Christian paradigm of one (only) Church of Christ as »unity in diversity.« Janežič's visionary optimism is rooted in his optimistic, poetical, towards the beauty of creation-oriented nature and dialogic personality, in belief, that

every human, redeemed in the Paschal Mystery, is good; that the wealth of the one and only Church is only in its variety (diversity), and that the origin, source, and the model of the unity of the Church is the Trinitarian Good as a community of love. Unity is created by love without eliminating diversity.

Keywords: *Stanko Janežič ecumenist, ecumenical dialogue, unity of the Church, diversity in unity, love the bond of unity*

Uvod

Sodobna ekumenska misel kot prizadevanje za edinost krščanskih Cerkev in skupnosti se je rodila na protestantskih tleh v začetku 20. stoletja. Po prvih negotovih korakih je bilo prizadevanje za edinost kristjanov na 2. vatikanskem koncilu sprejeto kot »eden izmed glavnih ciljev« (E 1) v poslanstvu Cerkev. Temu temeljnemu poslanstvu se je zavezal Stanko Janežič, ki je v Sloveniji po koncilu – skupaj še z nekaterimi – predstavljal gonilno silo ekumenskega dialoga. Namen te razprave je nakazati, kako je Janežičeva zavzetost za cilje ekumenskega dialoga in edinost Kristusove Cerkev sonaravna z njegovo pesniško izkušnjo in vizijo.

1. »Vsepesem« »vseljubezni« in »vseedinosti«

Janežičevo pesniško ustvarjanje je v vseh razsežnostih neločljivo povezano z zemljo, z naravo. Pesnik čuti, kako »duša pije opoj narave« (Janežič 1951, 13). To se dogaja v objemu goric (Janežič 1993, 75), ko sedi in gleda, občuduje in se v duhu združuje z zemljo, ki hkrati postaja obnebe in simbol združenja z vernimi brati in sestrami v drugih vinogradih – Cerkvah in z Bogom: »Tu smo vsi eno: zemlja in človek, Bog in ptice, drevesa, domovi in naše gorice.« (76) Ta povezanost, čeprav je zanj vedno nepopolna, ima svojo perspektivo, naravnana je na prihodnjo »vseedinost« (Janežič 2005, 215). Neomajno veruje (eshatološko), da se bo »vse bolj bratil z zemljo in nebom, ki sta /.../ bližnji in daljni Dom« (Janežič 1997, 92). Pesnik živi v osebni, duhovni, doživljajski povezanosti in upanju na prihodnje popolno bratenje z »zemljo« in »z vsemi rodovi«, to je z vsem pobratenim vesoljem (63). Vse veselje bo zedinjeno v svobodi in edinosti in se bo reklo: »To je naš zaliv Svobode in veselje Edinosti.« (Janežič 1992, 55) Povezanost z vsem je tista »zemlja«, iz katere se napaja njegovo zanimanje za krščanske Cerkev, za njihovo raznolikost in bistveno enost – edinost.

Za pesnika je svet poln lepot, ki dajejo vsebino stvarem in pojavom. Sam te lepote nosi v sebi, da jih ponese v edinost vsega, v okras »večnih božjih soban« (Janežič 1993, 229) za »večni Ikonostas« (Janežič 2001, 126). Resnica stvari je v njihovi lepoti, zato je edinost stvari lepota. Edinost kot lepota vseh lepot se tako izkaže v vsem sijaju kot cilj in naloga, v katero je treba verjeti, ji zaupati, po njej hrepeneti (Janežič 1993, 224), se ji prepustiti in jo ustvarjati v besedi in podobi, v dobroti in ljubezni. Lepota, ki preveva vse, postane pesniku pesem in zaradi nje »vselepota«, tako da postane »vsepesem vesoljnega bivanja vseedinosti, vseljubezni« (Janežič 2005, 212–215).

Ljubezen zedinja stvari in ljudi: »Rad bi se v eno zlil s teboj in vsemi, ki so ko midva stkani iz vode, prsti in hrepenenja.« (Janežič 1992, 32) Ljubezen zedinja ljudi s stvarmi: »povezan sem z vsemi stvarmi« (Janežič 1997, 93), zato vse postaja ena sama ljubezen ali »vseljubezen« (Janežič 2005, 215). Ljubezen je širina srca, ki sprejema vse in vsakogar, ne da bi mu vzela in odpravila njegovo drugačnost. Ljubezen poveže vse tako, da smo »zdaj vsi – eno Srce« (Janežič 1995, 45) in lahko »vonjam dušo morja in Srce skrivnostnega vesolja« (Janežič 1992, 17).

Zaradi ljubeznive širokosrčnosti in širine duha je Janežič v vseh Cerkvah in krščanskih skupnostih najdeval resnično in dobro, lepo in pristno. Tako je mogel v ekumenski držbi ljubiti in spoštovati ljudi, ne da bi nesprejemljivo ogrožalo in zastrupljalo odnos in dialog. V tej naravnosti je obravnaval, predstavljal, razpravljal, slikal in analiziral krščanske Cerkve in dobrohotno ugotavljal in sprejemal razlike v učenju in delovanju. Ekumensko delo in prizadevanje za edinost je za Janežiča v resnici uresničenje ljubezni. Dialog – ekumenizem resnice in ekumenizem ljubezni – se tako zedinita v »vseljubezen«.

Ta vizija končne »vseljubezni«, ki vodi v »vseedinost« (Janežič 2006, 6), v sedanjosti še ni popolnoma uresničena, je pa mogoče iz nje črpati navdih za vztrajanje na poti do polne uresničitve. In za Janežiča je bila, se zdi, neomajen navdih. Njegova dela ne razodevajo dvoma ali resignacije nad počasnostjo uresničitve »vseljubezni«, »vseedinosti«, »vsepesmi« (Janežič 2005, 215). V sebi je nosil edinost Kristusove Cerkve. Tako je vizija postala realnost in življenje realnost vizije.

Sedanje in tukajšnje edinjenje že vsebuje prihodnjo zedinjenost. Upanjska, eshatološka naravnost Janežičeve misli je osnova za njegov oseb-

ni optimizem in pozitivno naravnost do vsega. V vsem odkriva svetlobo, pozitivno dimenzijo, tudi v temnih in bolečih, težkih in hudih dogodkih in pojavih, tako v naravi kot v osebnem življenju: v samoti (Janežič 1993, 168), bolečini (129), strahu (39), staranju (151), umiranju (265), kot v družbenem življenju: krivicah (172, 177), ubijanju, izkoriščanju, nasilju (201). V eshatološki viziji pesnika in teologa Janežiča, v usmerjenosti k nepremagljivemu upanju, je iskati osnovo za prepričanje, da je dokončna edinost oziroma zedinjenje vseh kristjanov v eni Kristusovi Cerkvi »realna vizija«. Ta temelji dalje na že obstoječi edinosti ali enosti – realnosti mnogih elementov edinosti, ki objektivno obstajajo – hkrati pa na zmožnosti ljudi, da se povežejo, da to edinost z vsemi in vsem začutijo, jo doživljajo, se ji v sebi predajo in jo tako navzven ustvarjajo. Kakor Janežič pesnik čuti celovitost sveta, zemlje v njenih nešteti pojavih, ki v njo odeva vse stvari, tako naj verniki ustvarjajo edinost vseh različnih Cerkev in jih doživljajo kot eno samo Cerkev. To je seveda proces, v katerem je treba rasti, »zoreti in dozoreti v vseedinost vesolja in večne ljubezni« (Janežič 2006, 187).

E/di/nost Cerkve se tako napaja iz dvojne realnosti: iz realnosti obstoječe enakosti v tem, kar je vsem skupnega, in iz realnosti obstoječe različnosti, pestrosti, drugačnosti vsake posamezne krščanske Cerkve. V večini so razlike, drugačnosti predvsem med Pravoslavno in Katoliško cerkvijo v manjšini in v temelju premagljivega (94). Medsebojni dialog pa je tista ustvarjalna moč, sredstvo, ki more različnosti zblížati, ni mu pa jih potrebno odpraviti ali odstraniti, kajti edinost, ki jo zagovarja in vidi kot edino realno možno, torej kot realno vizijo, je »edinost v različnosti«. Edinost torej ni poenotenje ali poistenje, temveč takšna enost, ki jo doživlja (vern) pesnik v naravi, na zemlji, med brati. To je tudi edinost, ki ima temelj in uresničen vzor v troedinem Bogu, v Sveti Trojici (163).

2. Sveta Trojica – izvir in vzor edinosti občestva Cerkve

Bog, ki je po svojem bistvu in razodevanju občestvo, koinonia, je troedini Bog, Sveta Trojica. Ta Bog je v stvarstvo, v njegov zgodovinski (razvojni) proces, kakor tudi v perspektivo njegovega poveličanja v Novem nebu in Novi zemlji položil občestveno razsežnost, ki vključuje pluralnost, množičnost, različnost in enost hkrati (Kraus 1994, 287–288). Občestvenost velja tudi za človeka kot osebo in človeštvo v celoti. E/di/nost Boga in različnost v trojstvu oseb Očeta, Sina in Svetega Duha se

razodeva kot popolno (perihoretično) občestvo, ki vključuje istost in različnost, enost in trojnost, edinost v različnosti (Sorč 2006, 25–27; Lah 2001, 156–157).

Zgodovina teologije kaže različno razumevanje Božje troedinosti, kar je določalo razumevanje Cerkve in odnose med Cerkvami. Za sodobno in prihodnjo ekumensko paradigmo se zdi najprimernejše izhodišče razumevanje Trojice kot občestva (*communio*) treh enakih in različnih oseb. To stališče poudarjeno in neutrudno zagovarja Stanko Janežič, ko trdi: »In kakor je vir in vzor popolne edinosti troedini Bog – Oče, Sin in Sveti Duh, tako tudi pravi ekumenski dialog navdihuje, preveva in vodi Sveta Trojica.« (Janežič 2006, 6) Cilj in pot ekumenskega dialoga v vzpostavljanju edinosti Cerkve ostaja Sveta Trojica. Edinost in enost Cerkve zanj v neki realni meri že obstaja (166; Janežič 2003, 224). Občestvo je sinonim za edinost, ki tudi v svoji najvišji popolnosti, kakor je uresničena v Sveti Trojici, vključuje različnost. Zato »edinost v pomenu polnega občestva (*communio*) ne pomeni uniformiranosti, ampak edinost v različnosti« (Janežič 2006, 167). Znotraj sedaj obstoječe »ene in edine Cerkve«, čeprav je navzven še razdeljena, obstaja »dovolj prostora za zakonito različnost miselnosti, praks, obredov kanonskih predpisov in pravil, teologij in duhovnosti« (167). Tudi za prihodnje stanje zedinjenega občestva Cerkve bosta edinost in različnost bistveni. Samo tako lahko obstaja kot občestvo po vzoru Svete Trojice. In kakor je temelj občestva treh oseb v Bogu ljubezen, tako je (bo) ljubezen tudi vezivo v občestvu različnih Cerkva (Lah 2001, 159–160).

Janežičevo razumevanje ekumenizma kot gibanja za edinost Cerkve je v temelju trinitarično, kolikor je v osnovi naravnano na ustvarjanje občestva različnih Cerkva, ki po ljubezni postajajo ena družina Božjih otrok, ki ravno zaradi svoje različnosti predstavljajo resnično bogastvo (E 17).

Poglejmo sedaj, kako se Janežičev pogled in interpretacija zgodovine krščanske Cerkve v njuni e/di/nosti in razdeljenosti vidita skozi prizmo realnega in vizionarskega zornega kota.

3. Edinost v različnosti: realnost in vizija

V zelo strnjeni obliki je enotno zgodovinsko krščansko izročilo po Janežiču mogoče povzeti takole: Izhodišče predstavlja Jezus Kristus, njegovo učlovečenje, oznanjevanje evangelija o Božjem kraljestvu, smrt in

vstajenje, poslanje Božjega Duha, po katerem se gradi odrešenijsko občestvo Cerkve, ki naj zajame vse narode sveta »in tako izpričuje ljubezen troedinega Boga, ki je vse človeštvo poklical k udeležbi v Božjem življenju za vso večnost« (Janežič 2006, 14). Teologija oziroma formulacija te vere že na začetkih in v Svetem pismu razodeva edinost in različnost. Govorimo lahko o janezovski, pavlovski in petrovski teologiji. Čeprav vsi oznanjajo isto »vero v troedinega Boga, v križanega in vstalega Kristusa in v njegovo odrešitveno ustanovo – sveto Cerkev«, ohranjajo »edinost v različnosti« (15). Ta edinost v različnosti sega potem v vse čase od apostolske dobe preko patristike do današnjih dni. Za patristične in vse ostale teologe velja, da »se med seboj sicer razlikujejo, vsak ima svoje značilnosti in poudarke, vsi pa se oklepajo Kristusa in Svete Trojice« (16–17). Zgodovinsko, kulturno in politično dogajanje, žeja po spoznanju resnice in skrb za zvestobo izročnemu sporočilu ob hkratni težnji za aktualizacijo krčanskega oznanila je ohranjalo edinost in množilo različnost, tako da je »ob koncu prvega tisočletja /.../ vesoljna Kristusova Cerkev kljub raznim napetostim in manjšim razdorom ter bojem za pravi nauk v bistvu ohranjala edinost, tako v verovanju kot v upravi in pastoralnem delovanju, zvesta svoji prvotni hierarhični ureditvi prvih stoletij« (22). Drugo tisočletje je v eno Kristusovo Cerkev prineslo tri razkole in dejansko razdeljenost, razcepljenost.

Resnični (realni) vzroki za razcepljenost so po Janežiču ontološko-psihološke, etično-moralne in zgodovinsko-kulturne danosti. Realnost »pri nastajanju medkrščanskih razprtij« mora upoštevati »nepopolnost stvari« in omejenost človeškega spoznavanja naravnega reda, a »še bolj za spoznavanje nadnaravnega reda, presežnosti, kamor ga vodi Božje razodetje« (Janežič 2003, 22). Čeprav Bog po Svetem Duhu razsvetljuje človeka, ta ostaja svoboden. »Razodeto resnico in celoten božji odrešitveni načrt more človek svobodno sprejeti ali odkloniti in tudi, vsaj delno, popačiti.« (22)

Subjektivna realnost grešnosti človeka je tako drugi vzrok za razdeljenost. Grehi »častihlepja, težnja po oblasti in imetju ter grehi zavisti in še posebej odkritega sovraštva« (23) so vzrok za razdore med kristjani. Zaradi njih je Cerkev vedno tudi grešna, ne le laiki, »temveč tudi duhovniki, redovniki, škofje in vrhovni voditelji Cerkve, papeži in patriarhi, so v zgodovini Cerkve večkrat s svojim neevangeljskim in grešnim življenjem bolj razdirali kot zidali Kristusovo ustanovo – sveto Cerkev«

(23). Temeljni vzrok za razkole in needinost sta »zlasti pomanjkanje ponižnosti in ljubezni« (23).

Kot tretji sklop realnih vzrokov Janežič razgrne prepletenost zgodovinskih in kulturnih dogajanj v posameznih pokrajinah, deželah in državah. Med temi so »različen jezik, različna kultura in različen značaj posameznih narodov, medsebojna oddaljenost in nepoznavanje, nasprotujoča si politična hotenja vplivnih osebnosti in narodnih skupnosti, razni duhovni tokovi, navzoči v Cerкви in družbi /.../, vsakovrstne razvade v Cerкви, neločevanje bistvenega od nebistvenega, pomanjkanje skupnih reform in podvigov itd.« (24).

Vzroki za krščansko razcepljenost in needinost Cerква torej za Janežiča niso v različnih teologijah, temveč v težnjah po njihovi absolutizaciji. Cerkve se tudi niso razdelile zaradi različnih struktur in cerkvenih ureditev, temveč zaradi težnje vodstev (nosilcev vodstvenih služb) po monolitnosti, absolutizaciji lastnih, največkrat zgodovinsko in krajevno pogojenih oblik urejanja skupnosti, kot tudi oblikovanja in formuliranja »svetih stvari« (Janežič 2006, 24).

Vzroki razdeljenosti niso – vsaj v večini ne – v zanikanju ali opustitvi bistvenega, temveč v neupoštevanju razlikovanja med bistvenim in nebistvenim ali v poudarjanju nebistvenega kot bistvenega (E 11). V tej zvezi je tudi odsotnost ločevanja med tem, kaj je Božjega in kaj človeškega (Janežič 2006, 161). Poleg omenjenih realnih vzrokov v zgodovini needinosti je mogoče pri Janežiču najti določeno optimistično vizijo in dobrohotne izjave.

4. Pozitivno vrednotenje različnosti, ki so vodile v razdvojenost

Temeljna drža ali naravnost v Janežičevih ekumenskih spisih je odsotnost negativističnih in podcenjevalnih izjav o drugih. Le nekaj nauk iz 1. stoletja je imenovanih »krivi nauk« (dokatizem, gnosticizem, arianizem). Potem so ti povzeti v skupni izraz »verske zmote« (Janežič 2003, 14). Tudi nestorianizem, monofizitizem, ikonoklazem so zmote, ki so bolj besedne kot stvarne. Tako Cerkve, ki te nauke ohranjajo, ostajajo v bistvu krščanske. »Zmote«, ki so si jih očitali v časih vzhodnega razkola (Fotij tri, Krerularij 28), so bile »večinoma le upravičene liturgične in disciplinske razlike« (Janežič 2003, 17). Za vzhodni razkol velja, da je imel vse kaj drugega kot teološke osnove. Nekatere teolo-

ške vidike drugačnosti, ki so bili med Vzhodom in Zahodom prisotni že vse prvo tisočletje in so sicer povzročali napetosti, a nikoli razdirali edinosti, so zdaj (po 11. stol.) uporabili za to, da so utemeljevali razkol. »Sicer pa je bil grški Vzhod že po svojem značaju, jeziku in kulturi drugačen kot latinski Zahod in so si Grki in Latinci kljub občasnim stikom v bistvu ostali tujci.« (18) »Prav različne teološke značilnosti, pa tudi liturgične in disciplinske odredbe so po svoje pripomogle, da je prišlo, ob medsebojnem nepoznavanju, nezaupanju in sumničanju, predvsem pa pomanjkanju ljubezni, do velikega vzhodnega razkola in da se je ta v zavesti kristjanov vse bolj utrjeval.« (18) Vzhodni razkol so usodno zapečatile šele križarske vojne s svojimi »grobostmi in krivicami« (18; Janežič 1986, 242–244).

Tudi vzrok zahodnih razkolov v 16. stoletju je opredeljen kot »zamujanje preнове v Cerkvi« (Janežič 2003, 18), krivda za razdelitev pa je pripisana obema stranema. In četudi je v reformaciji »ob malo pomembnih razhajanjih šlo tudi za bistvene reči«, je reformacija »ob usodnem razkolu s seboj prinesla nekaj dobrih pobud za celotno krščanstvo« (19).

Razdeljenost vesoljne Kristusove Cerkve je za Janežiča izziv in naloga, »ki kliče k poravnavi, medsebojnemu razumevanju, usklajevanju teoloških vprašanj in vsestranski medkrščanski graditvi edinosti« (20). Čeprav je zgodovinska realnost razdeljenosti boleča in po vzrokih zelo kompleksna, ostaja vse tisto, v čemer se edinost ohranja in kar je pristno krščansko, spodbuda za ekumensko prizadevanje v sedanjosti in prihodnosti. Utemeljeni nista nobena resignacija in malodušna črnogledost, pač pa vera, da je možno zgraditi edinost. V posebni meri to velja za ekumenski dialog z Vzhodno pravoslavno Cerkvijo, ki jo je Janežič posebej ljubil in poznal preko študija in osebnih stikov. Tako je dejavno sodeloval pri liturgiji s pravoslavnim protom Jovanom v Mariboru. Tudi sam je lahko obhajal liturgijo po vzhodnem obredu in obiskoval vzhodne patriarhe (ruskega). Na ta način je živel edinost v različnosti. Teoretično-teološka in praktično-liturgična pestrost, raznoličnost je bila zanj bogastvo, ki izraža krščansko oziroma evangeljsko polnost. Krščanstvo je ikona, mozaik iz različnih kamnov in barv, ki v celovitosti odseva lepoto, bogastvo in resničnost nedojemljivega in skrivnostnega troedinega Boga.

5. Vizija do prihodnje popolne edinosti

Motor in gibalno silo v viziji k prihodnji popolni edinosti je mogoče najti v veri, da je edinost možna, da ni – kljub raznim sedanjim oviram – nekaj nemogočega. Ta vera med drugim obstaja v dejstvu, da je Cerkev vedno bolj kot ustanova dogodek vseh, ki jih družijo vera v Kristusa (Janežič 2006, 44). Zato je že danes mnogo več tega, kar združuje, kot tistega, kar razdvaja (84). V dosedanjem ekumenskem dialogu so se vse krščanske Cerkve veliko naučile druga od druge (ED 94). Iz naučenega in tistega, kar še bo, postaja jasno, da se različne »teološke smeri dopolnjujejo« (Janežič 2006, 66) in kljub občasnemu navideznemu nasprotovanju težijo k eni sami Resnici. Zato pa bo prihodnja edinost Cerkve zasnovana na dveh temeljnih zahtevah in postavkah: »da se Cerkve zedinijo o bistvenem« (77), kar vključuje tudi zahtevo, da se zedinijo o tem, kaj je bistveno, ter da spoznajo in priznajo medsebojno drugačnost in z njo resnico, da je prava edinost le v različnosti. Ko bodo vsi kristjani in vse Cerkve, predvsem pa voditelji Cerkva dojeli, da je prava in resnična edinost le »edinost v različnosti«, in bodo uresničevali dosežena soglasja (77), bo spet zaživela »ena, sveta, katoliška in apostolska Cerkev«, kakor je že bila, a tokrat v novi luči in v novem sijaju.

Sklep

Za jedro Janežičeve vizije o prihodnji edinosti vesoljne Kristusove Cerkve bi z veliko mero gotovosti lahko veljalo to, kar sam povzema iz izjave katoliško-pravoslavne komisije, ki trdi, da je Cerkev eno samo Kristusovo telo in torej obstaja »ena sama božja Cerkev«. »Istost ene evharistične skupnosti z drugo je v tem, da obhajajo vsi z isto vero isti spomin, da vsi z uživanjem istega telesa in istega keliha postanejo isto in edino Kristusovo telo, s katerim so bili združeni po istem krstu.« Skupnost Cerkve vključuje različnost. Kot je Bog troedin, tako je ena in edina Cerkev »skupnost mnogih občestev, krajevna Cerkev pa skupnost oseb. Ena in edina Cerkev je istovetna s skupnostjo (koinonia) Cerkva« (132; Mešana mednarodna komisija za teološki dialog med rimo-katoliško in pravoslavno Cerkvijo 1983, 74).

Reference

- Janežič, Stanko.** 1951. *Romar s kitaro*. Trst: založba Tabor.
- — —. 1986. *Ekumenski leksikon*. Celje: Mohorjeva družba.
- — —. 1992. *Morje*. Ljubljana: Družina.
- — —. 1993. *Izbrane pesmi*. Maribor: Slomškova založba.
- — —. 1995. *Večerno žarenje*. Maribor: Slomškova založba.
- — —. 1997. *Praznik življenja*. Maribor: Slomškova založba.
- — —. 2001. *Beseda in molk*. Maribor: Slomškova založba.
- — —. 2003. *Ekumenizem*. Maribor: Slomškova založba.
- — —. 2005. *Vsepesem*. Maribor: Slomškova založba.
- — —. 2006. *Ekumenski dialog*. Maribor: Slomškova založba.
- Kraus, Georg.** 1994. *Gott als Wirklichkeit: Lehrbuch zur Gotteslehre*. Frankfurt am Main: Verlag Josef Knecht.
- Lah, Avguštin.** 2001. *Skrivnost troedinega Boga*. Maribor: Teološka fakulteta.
- Mešana** mednarodna komisija za teološki dialog med rimo-katoliško in pravoslavno Cerkvijo. 1983. *Skrivnost Cerkve in evharistije v luči skrivnosti Svete Trojice*. *V edinosti: Ekumenski zbornik 1983: Božje kraljestvo XXXVIII*: 25–89.
- Sorč, Ciril.** 2006. *V prostranstvu Svete Trojice: hermenevtična načela trinitarizacije*. Ljubljana: Družina.